

PERE ALDAVERT UN GRAN CATALANISTA DESCONEGUT PER A ALGUNS TERRASENCES

Núria Florensa i Soler. Doctora en història

Recepció i acceptació: juliol de 2016

Resum: Pere Aldavert i Martorell va ser un patriota defensor aferrissat de Catalunya a la segona meitat del segle XIX i d'un catalanisme més radical del que predominava a la seva època. A la historiografia (i a la literatura) havia estat a redós d'altres personatges de *La Renaixensa* o del partit polític la Lliga de Catalunya (de la qual fou president), però no se li havia donat el lloc que es mereixia d'acord amb la seva prolífica tasca de periodista (director, editor i corrector de *La Renaixensa*), de polític i d'impulsor de tot allò que fes referència a diversos vessants de la cultura catalana i del país. Havia format part de la Jove Catalunya i va ser un dels fundadors de *La Gramalla*.

Paraules clau: Pere Aldavert, Catalanisme, Periodisme català, Política catalana, Biografia

Abstract: Pere Aldavert Martorell was a patriot and fierce champion of Catalonia during the second half of the 19th century whose Catalan nationalism was more radical than the usual norm for his time. In historiography (and literature) he was overshadowed by other figures from *La Renaixensa* or *La Lliga de Catalunya* political party (of which he was the leader), but he was also not merited as deserved for his prolific journalistic work (as director, editor and proof-reader of *La Renaixensa*), nor did he receive enough recognition for his work as a politician and promoter of everything related to Catalunya as a country and as a culture. He was part of *Jove Catalunya* and was one of the founders of *La Gramalla*.

Keywords: Pere Aldavert, Catalanism, Catalan journalism, Catalan politics, biography

“És la Història que té de parlar als pobres d'esperit qu's crehuen que no poden viure les nacions petites”.

P. Aldavert ¹

Pere Aldavert ha estat un home que a la historiografia del catalanisme (i a la literatura, com a escriptor i periodista) havia estat a redós d'altres personatges de *La Renaixensa* o del partit polític la Lliga de Catalunya (de la qual fou president), però que no se li havia atorgat el lloc que es mereixia, d'acord amb la seva prolífica tasca de periodista i de polític². Participava en bona part dels nuclis de lletraferits i polítics que tractaven i feien projectes per a Catalunya, per a Aldavert havia de ser un catalanisme interclassista, integrador i s'havia d'estendre a totes les activitats: la difusió de la llengua, certàmens poètics (els Jocs Florals), la història, els orfeons, el sardanisme, la

potenciació de revistes i premsa en català, etc. A més, per tota l'allau d'activitats que va emprendre amb molt treball, tenacitat i sense defallir mai, podem considerar-lo un gran patriota, que va dedicar la seva vida a impulsar-les i fou un defensor aferrissat de Catalunya i d'un catalanisme més radical del que predominava a la seva època, l'Espanya de la Restauració borbònica.

Pere Aldavert i Martorell va néixer a Barcelona el 12 de setembre de 1850 fill d'una família acomodada econòmicament, però allunyada de la típica burgesia de l'època. Des de petit la mare el va portar a aprendre francès amb un bon mestre, fet que el va abocar a trobar el gust per la lectura, els valors progressistes de la França (no jacobina, com deia ell) i, posteriorment, va poder traduir alguna obra francesa al català. Els seus estudis superiors es van dirigir a obtenir l'any 1873 el grau en Física, especialitat científica ben allunyada del que seria la seva verdadera vocació per les lletres i escriure.

Va ser amb Francesc Matheu, Àngel Guimerà³ i amb suport d'alguna col·laboració més, que van començar a escriure en un setmanari, *La Gramalla*, l'any 1870, el qual va tenir una durada efímera, ja que es feien càrrec de pagar la impressió i no arribaven a les despeses, però amb tot, fou l'assaig del que després consagraria Aldavert al seu diari *La Renaixensa*.

Va ser Aldavert qui va esperonar el seu amic fraternal Àngel Guimerà, que de les seves primeres poesies religioses-místiques en castellà es dediqués plenament a la seva producció literària en català i també li feia abandonar la seva indolència natural per treballar literàriament. Va ser a *La Gramalla* on Guimerà va publicar la seva primera poesia mig política. Aquest preàmbul va conduir a potenciar que Aldavert publicués la revista *La Renaixença* i l'1 de gener de 1881 va passar a ser el conegut diari catalanista *La Renaixensa*, del qual va ser editor, director, articulista, impressor i corrector, entre altres activitats.

És en aquest moment que fóra bo ressaltar com, juntament amb Àngel Guimerà, van tirar endavant aquest diari (malgrat les pèrdues econòmiques que eixugaven amb l'editorial del mateix nom). Les tasques al capdavant del diari *La Renaixença* van ocupar la major part de la vida d'Aldavert. Com va escriure Salvador Bonavia a *La Veu de Catalunya* (06-12-1932): "*Guimerà era de l'Aldavert i la família Aldavert fou la de Guimerà*".

A nivell pràctic, en política, va formar part de La Jove Catalunya (1870-1875), els membres de la qual es reunien al Cafè Suís de la plaça Reial de Barcelona⁴. Tots els integrants eren una colla d'amics molt jovenets i amb projectes agosarats, la qual cosa va fer que els clients els anomenessin "la taula dels savis". Va ser d'aquest grup que deia Aldavert "*quan alguns barbamechs varem fundar la Jove Catalunya, societat per la qual passaren alguns qu'avuy dia tenen molt crit, tant en l'un cantó com en l'altre del Catalanisme*", on dissertaven de literatura, del catalanisme i al mateix temps elaboraven els projectes de futur per a Catalunya i els van difondre.

A fi de caracteritzar la personalitat de Pere Aldavert, tal com el van descriure la seva família, els amics i coneguts, era un home molt familiar, sempre amb recança per tant de temps que dedicava al "seu diari *La Renaixença*", amb una moralitat molt estricta, extravertit, emprenedor, perseverant i amb molta voluntat del que

volia aconseguir, molt treballador, tenia un aspecte extern senzill i modest, era auster i desprenia una humilitat quasi rural. Això sí, li agradava la bona cuina i fumar cigarrets, alhora que de tant en tant algun cigar. Pel que fa al seu caràcter era un home que desprenia fermesa d'ideals i per això com ell mateix reconeixia s'havia de retenir el seu "*mal génit*", però tot això embolcallava la seva sensibilitat, el sentit suprem que tenia de l'amistat i la seva tenacitat amb tot allò que creia. Als vint-i-sis anys es va casar, fruit del matrimoni van tenir tres fills: dues noies i un noi (mort prematurament). Com no podia ser d'altra manera, Àngel Guimerà va fer de testimoni de l'enllaç i com ja hem esmentat sempre va viure (en morir la seva mare) amb la família Aldavert, com un més. Si passem per Barcelona i anem al conegut petit carrer Petritxol (núm. 4) trobarem dues plaques a la casa on van viure els dos insignes patriotes catalans.

Aldavert, al llarg de la seva vida de periodista, sempre va estar sotmès a la censura, però procurava amb circumloquis i metàfores donar bones "*fblades*". Era un home molt independent, lliure pensador, creava opinió, mestre de la ironia, del sarcasme i amb un estil "*casolà*", gràcies al qual va arribar a més públic que li agradava llegir-lo i el comprenien. No deixava d'esmentar els problemes socials que existien a Barcelona, tant sovint en estat de guerra, però es fa palès en els seus escrits el conflicte d'interessos i de classe que tindria al llarg de la seva vida. Per una banda els seus orígens eren d'una família benestant, havia fet estudis universitaris amb grau de doctor, va cultivar el seu desenvolupament intel·lectual, els seus vincles amb els burgesos catalans, en ocasions ideològics, polítics i econòmics, ja que feien aportacions al seu diari. D'altra banda, era un home d'estricta moral i amb una honestedat que ja havia vist practicar a casa des de petit, per tant, no podia tancar els ulls a tota la misèria de la societat i a l'explotació de la classe treballadora, tant en actiu com a l'atur.

Ara bé, els seus escrits sobre el que s'anomenava "la qüestió social" (l'eufemisme de l'època als problemes laborals), eren tractats amb grans dosis de paternalisme, acompanyats de principis cristians i russonians. Apella a la idea que els patrons i els obrers s'entenguessin, ja que mútuament es necessitaven, i considerava que els associacionistes i els sindicalistes s'aprofitaven dels treballadors i eren els ganduls els que provocaven els conflictes. Alhora, també reconeixia com alguns patrons feien abusos, en especial als aprenents.

Del Centre Català de Valentí Almirall es van escindir el conegut arquitecte modernista Lluís Domènech i Montaner, l'escriptor Àngel Guimerà, Pere Aldavert i d'altres, que amb bona part de la burgesia catalana i els grups més conservadors, l'any 1887, van formar el partit polític de la Lliga de Catalunya. La problemàtica laboral i social a Barcelona, els atemptats i l'establiment de l'estat de guerra van anar prosseguint. Al juny de 1896 es va produir l'atemptat amb una bomba a la processó del Corpus al seu pas pel carrer de Canvis Nous. Van ser detinguts uns 400 obrers,

alguns van ser empresonats i d'altres condemnats a penes de mort, en uns judicis militars coneguts com el "Procés de Montjuïc". Aquests fets van anar seguits de fortes queixes populars i també internacionals. Aldavert, a través de *La Renaixensa*, comentava les tortures que s'estaven fent als empresonats a Montjuïc, pels processos anarquistes, mentre que altres periodistes no es van atrevir a escriure res sobre això.

També va defensar, a contracorrent, la independència de les colònies espanyoles, resultant profètica la derrota militar hispanoamericana a Cuba i la desfeta de 1898, com va fer en condemnar el govern del general Polavieja (recordant els seus excessos durant les campanyes colonials), malgrat que aquest comptava amb el suport de bona part del catalanisme conservador. L'any 1898, Pere Aldavert va ser nomenat president de la Lliga de Catalunya i l'any següent el Govern Civil de Barcelona va ordenar la supressió de *La Renaixensa*. En alguns moments van salvar els esculls fent el diari a Reus.

Ideològicament, Aldavert va ser un republicà de soca-rel, mai va voler participar en la política espanyola desenvolupada per Cánovas del Castillo, l'etapa històrica de la Restauració (Alfons XII de Borbó, Alfons XIII...), considerava (emprant una metàfora que tant li agradava usar en els seus escrits), que el sistema polític d'Espanya, era una poma podrida, de la qual no podria sorgir res de bo, una Catalunya neta com ell desitjava. Considerava que el desvetllament de la societat catalana no podia dependre dels programes polítics dels respectius partits, s'havia de basar en una unió suprapartidista d'acord amb unes bases mínimes per poder reconstruir una Catalunya sotmesa. Com poden copsar els lectors, les projeccions d'Aldavert són avui (quan escric aquest article) d'una actualitat sorprenent!⁵

D'acord amb l'època que va viure, la seva posició ideològica va reflectir-se a l'assemblea de la Unió Catalanista reunida a l'ajuntament de Manresa. Va ser ponent de les Bases de Manresa, doctrina que va defensar com a vàlida, malgrat que s'ha titllat d'arcaica, però que alguns catalans van considerar un bon punt de partida⁶. Pere Aldavert va ser delegat per la comarca del Pla de Barcelona, fent constar de professió impressor. Ell va presentar i defensar la Base 16 que era "La instrucció pública", i ho va fer argumentant el següent: la nefasta organització i execució de l'ensenyament, tant a les escoles particulars com a les públiques; com no s'havia sabut despertar en el jovent l'interès pel coneixement; els objectius dels llibres de "*primera enseñanza*" s'havien fet d'esquena a l'alumnat i als mestres; moltes dades que resultaven absurdes per a l'alumnat i que als dotze anys no sabien ni fer una carta; com molts havien d'aprendre *Gramática* amb llibres "*en llatins*" i amb les "*corretges de cuir*"; fins i tot els mateixos llibres escrits en català en traurien més profit; a les escoles del govern no escollien amb tanta cura els llibres, com ho feien els "*mestres eixerits*" d'escoles particulars, posant èmfasi com l'ensenyament oficial a Espanya havia sortit de tants convents i monestirs com hi havia que marcaven la direcció que s'havia de seguir;

molta teoria i poques pràctiques de laboratori, de gabinet, d'hospital...; citava com s'havia volgut eliminar l'Escola d'Enginyers Industrials en l'única ciutat manufacturera que tenia Espanya; en resum, feia un bon repàs a tot el malbaratament en els estudis i en el professorat, el qual per influències polítiques ocupava els instituts i les universitats amb talents mediocres, que repercutia en l'alumnat mal preparat, etc. No volem tancar aquest apartat sense el que deia: “*Quan lo sol surti per a nosaltres*”, no s'hauria de deixar entrar cap llibre en castellà, llevat d'estudiar aquest idioma, com ensenyariem altres llengües estrangeres vives i els grans autors: anglès, alemany i francès. Va fer una lluita aferrissada de l'ensenyament en llengua catalana (ell era el soci núm. 1 de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana). Alhora oferia alternatives possibles d'acord amb el seu paternalisme social i a nivell econòmic amb coratge defensava que es podria pagar dels 20.000 o 30.000 oficials militars que sobraven a Espanya (molt en la seva postura antimilitarista, però real⁷). Finalment, acabades les deliberacions de l'assemblea manresana, la Base 15 és la que contenia el text definitiu sobre la instrucció pública.

Fruit de la nova generació de joves catalanistes, amb Prat de la Riba⁸ al capdavant, aquests tenien noves visions polítiques, més relacionades amb el govern d'Espanya, i, per tant, volien tenir el seu propi mitjà d'expressió, d'aquí sorgeix el diari *La Veu de Catalunya*.

Pel dèficit econòmic de *La Renaixensa*, dirigit per Aldavert i la rivalitat amb *La Veu de Catalunya* (no hi havia tants lectors en llengua catalana, ni el mecenatge es podia fer pels dos diaris...), al cap de vint-i-quatre anys, el dia 9 de juny de 1905⁹, Pere Aldavert s'acomiada dels seus fidels lectors com a director i articulista “al seu diari”, però fins a la seva mort no deixaria de fer articles per a la premsa i, posteriorment, mai va caragolar la ploma, per tant, ja molt gran va escriure quasi diàriament en la seva autobiografia.

Una activitat que li agradava al periodista, per estar amb la família i compartir amb ells les estones de descans, era anar molt al camp, fer muntanyisme i especialment anar a collir bolets (explicava que collien molts rovellons). Per això, van trobar el seu lloc de descans a la casa de Matadepera. És un edifici d'estil modernista, va ser construït l'any 1890 pel conegut arquitecte Bonaventura Bassegoda, allí va treballar el pintor Francesc Font, el ferreter que li va subministrar els panys i claus, així com el paleta Ignasi Gorina, tots ells eren de Terrassa. Tenia un hort i altres propietats a l'entorn com l'habitatge anomenat “la casa del Racó”, cap a la carretera de Terrassa. Va ser cap a l'any 1888 que la família Aldavert, acompanyats d'Àngel Guimerà, van començar a estiuar i sovintejar aquesta zona. Seria en la casa esmentada on Aldavert, ja amb edat avançada, sense que cap impremta li esperés els seus articles per publicar, on escriuria bona part de la seva autobiografia¹⁰. Allí explicava com en temps passats molts joves mataperencs havien de guanyar-se la vida anant a treballar

a Terrassa i ho feien caminant, un trajecte molt llarg per arribar a l'hora a les fàbriques, i tant si feia sol, fred o plogués. Aquest jovent s'enduïen el dinar de casa i si podien el reescalfaven a casa d'algun amic o conegut, i en finalitzar la jornada laboral de nou una hora o més de caminar per tornar a casa. Al cap dels anys els joves per pocs diners podien anar dues vegades amb cotxe cap a Terrassa i fins i tot dinaven a casa abans de tornar a l'activitat fabril. També dos establiments de Matadepera feien anar a dos pastissers de Terrassa (mataperencs d'origen) per fer ensaïmades que eren molt apreciades al poble, fins i tot pels forasters que ja acostumaven a estar pel poble. En aquells moments ja sortien autobusos cap a Terrassa, la qual cosa va fer que la comunicació fos molt més fluïda entre les dues poblacions. Pujava tanta gent que malgrat les queixes del conductor, s'asseien sobre la falda de les dones que ja tenien el seu lloc (amb tot només hi havia una vintena de seients) i així es repartien entre els que sortien a les 18 h, 19 h i el de les 21h, que s'enduïa els darrers que havien volgut aprofitar l'estada abans de tornar a Terrassa. De Sabadell només pujava a Matadepera un llarg autobús els diumenges, però aviat ho faria diàriament. Pere Aldavert va ironitzar sobre la rivalitat de les dues poblacions dient sobre els sabadellencs que davant dels terrassencs no volien fer "*un paper d'estrassa*". Quan la Diputació va fer construir dues carreteres, alguns dels que anaven de Sabadell a Terrassa, feien una parada a Matadepera. Moltes colles d'excursionistes, durant anys arribaven de Terrassa, de Sabadell i de Barcelona, alguns que sovint havien fet la pujada de Sant Jeroni de Montserrat aleshores comprovaven si el cim de la Mola de Sant Llorenç era de la mateixa altura. Per altra banda, Aldavert explicava que els "*quatre autos*" que ja tenien els mataperencs, en els dies festius sempre anaven cap a Terrassa.

L'any 1930 a casa de Josep M. Blanc i Modolell, amic d'Aldavert, que era militant de la Lliga Regionalista i emparentat amb moltes famílies de Terrassa, va oferir la seva casa de Matadepera a Francesc Cambó, que estava convalescent d'una operació feta a Londres, per un nòdul que no el deixava parlar. No creiem que Aldavert tingués cap trobada amb el seu adversari polític en aquells moments, i més perquè Cambó¹¹ necessitava descansar. Sí que podem afegir que el va meravellar com un jove que amb prou feines es podia comprar un vestit quan estudiava, hagués arribat tan lluny...

El 20 de novembre de 1932 va ser el darrer cop que Pere Aldavert, malgrat el seu estat de salut, va voler sortir al carrer, ho va fer per anar a votar per les eleccions al Parlament català a la candidatura "*més catalanista, radical i nacional de les que es presentaven*". Va morir el 5 del mes següent i a l'enterrament de les seves despulles l'Ajuntament de Barcelona va retre-li honors de tinent d'alcalde, la carrossa amb el fèretre estava coberta amb la senyera catalana, com ell havia demanat. Al capdavant de la comitiva fúnebre hi havia el president de la Generalitat, Francesc Macià; l'alcalde de Barcelona, el doctor Aiguader; el conseller de cultura Gassol i altres càrrecs

institucionals, juntament amb companys i admiradors de la seva obra, de diferents estaments socials, que van acompanyar la família fins a l'església de Santa Maria del Pi i a continuació al cementiri de Montjuïc.

El seu traspass va coincidir amb la diada d'obertura del primer Parlament de la Catalunya autònoma, amb el regim polític de la II República. Per sort encara va poder veure com es collien els fruits dels patriotes combatius com ell, els quals havien sembrat sense defallir i amb fermesa¹². Actualment, si passegem pel conegut i petit carrer Petritxol de Barcelona podrem veure a la façana de l'edifici on va viure i morir la placa que els veïns li van dedicar.

Notes

1. Arxiu Nacional de Catalunya (ANC), Fons Aldavert, núm. 234, "Articles". Recull d'articles manuscrits, 03.02.03. Fulls relligats, sense numerar, "A las bonas ja'ns podriam acontentar de moment ab lo d'Irlanda", 05-04-1932.
2. Hem d'agrair a la nostra amiga la professora Mercè Borràs que ens va suggerir preparar aquest article de Pere Aldavert amb algun aspecte de Terrassa a fi de fer-ne difusió.
3. Àngel GUIMERÀ, *Àngel Guimerà* (1854-1924), Fundació Carulla, Barcelona, 1974, i Epistolari, Recull i anotació Enric CUBAS I OLIVER, Editorial Barcino, Barcelona, 1930.
4. Margalida TOMÀS, "La Jove Catalunya", *Estudis de Llengua i Literatura Catalanes*, II, 1981, p. 383-407, i a "Notes sobre La Renaixença i els seus orígens", *Recerques*, núm. 9 (1979), p. 133-153.
5. Coalició de Junts pel Sí a les eleccions al Parlament de Catalunya (setembre 2015).
6. *Bases per a la Constitució Regional Catalana. Manresa, març de 1892*. Vic, 1991. Josep TERMES-Agustí COROMINES, *Les Bases de Manresa i els orígens del catalanisme*. Barcelona, 1992.
7. Vegi's la relació existent tan distorsionada d'oficials respecte a la tropa al mateix Anuario Militar, 1898. Publicat per Mercedes DURÁN-Núria FLORENSA-J. Antoni LAMARCA, *Imperialisme i Colonialisme. 1898: Una guerra, un alliberament o una nova dependència*. Capellades, 1998, p. 64-65.
8. Enric PRAT DE LA RIBA, *La nacionalitat catalana*. Editorial Base, Barcelona, 1977 (1a edició, 1906).
9. Si comptem el temps de *La Renaixença* també com a revista, serien 35 anys de publicació en llengua catalana.
10. Núria FLORENSA I SOLER, "Pere Aldavert: autobiografia d'un catalanista", *Monte Catano*, núm. 6 (2003), p. 111-132. El manuscrit és a l'Arxiu Nacional de Catalunya, en aquells moments estava classificat entre la documentació del Dr. Joan Solé i Pla, metge de la família Aldavert i que també va atendre molt bé Àngel Guimerà, per tot això l'hi van donar com a record d'amistat. Inicialment no es coneixia que fos l'autobiografia manuscrita feta amb la ploma d'Aldavert, per la qual cosa ja vam indicar a l'Arxiu per esmenar la classificació.
11. El professor Borja de Riquer està a punt de publicar una biografia de Francesc Cambó amb vesants desconegudes de la seva vida i fortuna per terres hispanoamericanes.
12. Per a més coneixements i informacions del personatge i la seva època, vegi's Núria FLORENSA I SOLER, *Pere Aldavert: l'home, el periodista i el polític catalanista*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 2007.